

11. ԽԵԼՔՈՎ ԱԽՉԻԿ

Թակավորըմ ուր վոզիրին կը փորժա, խի խելախասս ա, թի չէ: Կամ չէ՝ ո՞ր մեկ խելախասս մարթուց էտա խոսք տը խասկըմա, օր էնա ուր վոզիր:

Կը կանչա վոզիրին, կասա. - Վոզիր, քյե ոսկի՛մ տամ, տար մեկ ոսկու սըջադա, մեկ խու ու իմ ոսկին էլ պե: Համա ընցկուն էնես, օր հիմանամ, թի էտա ոսկով ես առե: Քյե շատ փարա կա, չըլնի՛ թի էնորով առնես:

Վոզիր էլավ, առավ ոսկին ու ընգավ ճամբախ:

Շատ գյըմաք, քիչ գյըմաք, մեկ Աստված գյինա, ճամխի խետ պատահավ մեկ գյեղացի մարթու՛մ:

Վոզիր չըճանչըցվի թի վոզիր ա, հասարակ մարթու խալավ ա խաճյեր:

Վոզիր գյեղական օր կը տեսի, կասա. - Գյեղացի՛, ծեր գյեղ զա՞տն ա:

Ասաց. - Չուր հիրիկուն կը խասինքյ մեր գյեղ: Կեղիս ծի կոմախ, քյե խաց, ճուր կը տամ, չուր խըլխուռն էլի՛, գյըմա՛:

Կերթան, խասին մեկ պըրակի մոտ, վոզիր գյեղացուն կասա. - Մա՛րթ, արի՛ թաք-թաքյ մըտինքյ պըրակ, ջուխտ-ջուխտ էլնինքյ:

Գյեղացի մարթ կը մտածա. «Էսա մարթ ծու՞ռ ա, ի՞նչ ա, ի՞նչըլի թաք-թաքյ կը մըտնի, ջուխտ-ջուխտ կէլնի»:

Մե քիչ էլ ճամբախ կերթան:

Վոզիր մարթուն կասա. - Արի՛, ես եղիմ ծի, տաւ ծի խեծի՛, յան տաւ եղի ծի, ես քյե խեծիմ:

Գինն գյեղացին կը մտածա. «Վոլլն, էսա մարթ ծուռ ա»:

Կը խասին գյետի մոտ, վոզիր գյեղացուն կասա. - Մարթ, յան արի, էղի՛ կարմունջ, ես քյե ընցիմ, յան ես էղիմ կարմունջ, տու ծի ընցի:

Էն ժամանակ էլըմ կասա. «Էսա մարթ ծուռ ա»:

Կը թոնին, կերթան գյեղացու գյեղ: Մարթ կառի վոզիր, կը տանի հոդեն:

Ինքյն կը տաննա, կերթա, ախչըկեն կասա. - Մե մարթըմ էղավ ծի հինգեր, պերած եմ հոդեն, փըշում խաց տո՛ւ, տանեն, էնի ուտա:

Ախչիկ կէլի, խաց ու քալամ տա, օր տանի, մեհվան ուտա, խեր կը ծըծղա:

Ախչիկ կասա. - Ընչի՞ կը ծըծղաս, դանդի:

Կասա. - Էն մարթ ծուռ ա:

Կասա. - Ինչպե՞ս ծուռ ա:

Կասա. - Գամխու խետ օր խասանք պըրակի մեչ, ծի ասաց՝ թանք-թանք մըտինք, ջուխտ-ջուխտ էլինք: Մե քիչ էլ գանցինք, ծի ասաց՝ յա՛ն տու էղի ծի, ես քյե խեծիմ, յա՛ն ես էղիմ ծի, տու ծի խեծի: Քիչ մ՛ էլ գանցինք, խասանք գյետի մոտ, ծի ասաց՝ յա՛ն տու էղի կարմունջ, քյե ընցիմ, յա՛ն ես էղիմ՝ ծի ընցի:

Ախչիկ էլ քալամ, խաց չետուր, էլավ մեկ թուփ սեր, տաս-վերկու խատ խավու ծու, հիսունվերկու խատ էլ խաց էտու խոր, ասաց. - Տար, տիր՝ էն մեհվընի անանձ, թըխ ուտա:

Եփ օր տարավ հոդեն, էտիր վոզիրի հանեմ, վոզիր տեսավ, խասկըցավ, օր էտի մեկ մարթու կերակուլ չի, էտի փործ ա: Էն տեղաց մարթերաց, տանտիրոջ, մեկէլին ասաց. - Մարթեր, ծե պա՛ մասիմ, չըհըմըկիք. խըլղի լուսնակ ամիս մի անգամ կը պիլիքի, ծեր լուսնակ միշտ խո՞ռ ա: Մեկէլ տ՛ասիմ. հըմեն մարթու տարին տասվերկու ամիս ա, ծեր հա՛ հա՛ տաս ամիս ա: Մեկէլ՝ խըլղի տարին հիսունվերկու շապաթ ա, ծեր հա՛ հա՛ քանոսունվո՞ւթ տ՛էղի:

Էտա գյեղական էլավ, վոզիրին կանիմ ծեծըմ տըվին, ասին. - Էսա մարթ ծուռ ա:

Խեր առավ խաց, տանցավ, էկավ տուն:

Ախչիկ ասաց. - Դանդի, էսա մեհվան խաց չըկերա՞վ:

Ասաց. - Չէ՛, մեհվան էնքան տըփեցին, օր մ՛ ասե:

Ասաց. - Ընչի՞ խամար:

Ասաց. - Կասեր մե՛ խըլղի լուսնակ ամիս մեկ անգամ կը պիլիւրի, ծեր հա՛ խոռ ա:

Ախչիկ ասաց. - Դադի՛, չէղի՞ թի տու սերից քիչըմ կերեր ես, օր խոսվեր ա:

Խեր ասաց. - Խա՛, ախչի՛, ճամբա՛խ քիչըմ կերեր եմ:

- Էլ ի՞նչ ասաց, դադի՛:

Ասաց. - Կասեր, թի խըլղի տարին տասվերկու ամիս ա, ծեր միշտ տասն ա:

Ասաց. - Չէղի՞ ճամբա՛խ երկու ծու կերեր ես:

Ասաց. - Խա՛, կերեր եմ:

Ասաց. - Էլ ի՞նչ ասաց:

Ասաց. - Խըլղի տարին հիսունվերկու շապաթ ա, ծե հա՛ հիսուն ա:

Ասաց. - Դադի՛, չէղի՞ խացն էլ ես կերեր:

Ասաց. - Խա՛:

Ախչիկն ասաց. - Գլընա՛, էն մեհվան պե՛ տտեղ, տուլք էնոր լայեղ չեք:

Եփ օր վոզիրն էկավ նստավ, ախչիկ խաց էպի, իտիր վոզիրի հառեծ:

Վոզիր պըշկաց ախչիկա աչքին, տեսավ մեկ աչքն ճախառ էր, ասաց. - Դոդա՛, քյե լավ ա շինած, համա փանջա՛րեն քիչ ճախառ ի:

Ախչիկ խասկըցավ, օր իր խամար ասաց:

Վերճ վոզիր ասաց ինքն ուր, թի՛ էսա ախչիկ էսա պանի թադաիր չըտեսի, թու մարթ չըկանա:

Ասաց. - Ախչի՛, թակավոր մեկ ոսկի տըվեր ա ծի, կասա՛ ծի տը պերես էտա մեկ ոսկով մեկ խու, մեկ սըջադա, էլըմ իմ ոսկին էլ ետ պերես: Էն էլ գաս, ծի պատմես, թե ի՞նչ կերպով ա, օր հիմանամ: Բալկո տու տանես, քու փարով պերես:

Ախչիկ ասաց. - Էտի կոլա յա: Ոսկին տա՛ր, տու՛, մեկ ոսկու խու առ: Էտա խույու պըրտեր կըտրա՛, տու՛ շինել երկու սըջադա, մեկ ծախա՛, տու, մեկ ոսկի ա՛ռ, էն մեկէլ սըջադեն, խուն, ա՛ռ, տա՛ր քու թակավորին:

Ինքն ոսկին տարավ, էտու, մեկ խու առավ: Խույու պըրտեր կըտրեց, էրաց երկու սըջադա, մեկ ծախեց, էտու, մեկ ոսկի առավ:

խուճ ու մեկ սրջանդեն առեց ու թակավորի խամար տարավ:

Վերջ ախջիկ խորից խառցընեց, ասաց. - Դանդա՛, տու գլխո՛ւ
ցա՛ր էնոր առակներ ի՞նչ ին, օր են քյե ասաց խընդ ճամխին:

- Չէ՛, չըգլխացա:

- Քյե ասիմ: Էն ժամանակ, օր են քյե ասե՛ արի թաքյ-թաքյ
մըտիմք պըրակ, ջուխտ-ջուխտ էլիմք, տուք առանց փետի եք
էղե, ծեր ծեռքեր փետ չէղե: Էնու խամար ասե՛ արե մե մեկ փետ
կըտրենք, մեր ծեռ պըռնենք, էլենք ջուխտ: Փետ մարթու ախ-
պեր ա, մարթ շընից կը պըրծու, գազանից կը պըրծու, գողից կը
պըրծու: Էն, օր ասե քյե՛ տու արի էղի ծի, ես քյե խեծիմ, ես էղիմ
ծի՛ տու ծի խեծի, էն էլ էն ա ասե՛ արե մեկ մասալ ասա, տու կե-
ղիս ծի, էմել ականջ կենա, չի նեղանա: Տուք ճամբախ մըճըճեր
եք, օր մասալ ասիք, չիմենք, թե ճամբախ կերթեք: Էնու խամար
էն էտպես ասեր ա: Օր տու էկեր եք գետի պըռուկ, օր են քյե
ասեր ա՛ արի տու էղի կարմունք, ես քյե ընցիմ, ես էղիմ կար-
մունք, տու ծի ընցի, էնի էն ասեր ա՛ երկուսն էլ չըպապընանք,
գանիմք գետ, յան տու պապընցի, ծի ընցու, յան ես պապընամ,
քյե ընցուցեմ, օր երկուսն էլ բանաւտի տեղ չըպապընենք: Շըկող
կէղի կարմունք: Տու չես խասկըցե: Էնի օր մըտավ իմ հողեն, ծի
ասաց՝ հողեն շատ լավ հողե մ'ա, ամա փանջարեն ճախառ ա:
Էնի հողին չասաց, ծի ասաց, թե՛ ախջիկ, տու լավ ախջիկ ես,
ամա քու մեկ աչք չիլ ա, ճախառ ա:

Ախջըկե խավի ծուճ, խաց, սեր օրոխկելն էլ էն ա, օր խերն
ասաց ծուռ ա, մեկ էլ ասաց՝ թաքյ-թաքյ մըտնենք, ջուխտ-ջուխտ
էլենենք, ախջիկ էնտուց խասկըցավ, թե էն մարթ կամ մեծ մարթ
էր, կամ չէ՛ ֆանասաթի էր, էնոր խամար ծըվով, սերով էնի փոր-
ծեց:

Մենք տաննանք վոզիրի պատմության վերեն:

Վոզիր առավ խուճ, ոսկին, պան, տարավ թակավորի հանճ
էտիր:

Ասաց. - Ա՛ռ, թակավոր, քու ոսկին, քու խուճ, քու սրջանդեն:

Ասաց. - Շա՛տ լավ, դե՛, մեկ տե՛ղ արա ծի, խի ի՞նչըխ ես
առե:

Վոզիր ասաց. - Մեկ ոսկի՛մ տըվեր եմ, մեկ խուճ եմ առե,
պըրտեր էրեր եմ երկու սրջանդա, մեկ ծախսեր եմ ոսկի՛մ, էնու էն
ոսկին, էն էլ քու խուճ ու սրջանդեն:

Ասաց. - Վոզի՛ր, պատմա՛ խենքը՝ էտա խելքը քյե վո՞ն ա շանց տվե:

Ասաց. - Թակավո՛ր, մեկ գյեղացի ախչիկըմ՝ տասնուխինգ տարեկան, էնի յա ծի շանց տվե:

Ասաց. - Վոզի՛ր, քյե պատրաստութո՛ւն տեսի, գյընա՛ ախչիկ պե ծի խամար:

Վոզիր ասաց. - Շա՛տ լավ:

Առավ պեռներով փարա, անքա՛ր, պան, գյընաց, շըտկավ ախչըկե գյեղ:

Ախչըկե խեր ու գյեղական զանազան, թե էսոնք ընչի՞ էկան ըստեղ:

Վոզիր գյընաց, ախչըկե խոր տա՛ռ կանա՛վ:

Ախչըկե խոր կանչեց, ասաց. - Ախչըկեն պատրաստի՛, տանիմ թակավորին, թակավոր կուզա՛ ախչըկեն:

Խեր ախչըկեն ասաց. - Ախչի՛կ, թակավոր ճամխե, քյե կուզա:

Ախչիկ ասաց. - Խըլիսուն կերթամ:

Առավոտուն վոզիր առավ ախչիկ, ընգա՛վ ճամբախ:

Տարավ ախչիկ թակավորին: Թակավոր փըսակվավ, ամա չըգյընաց ախչըկե մոտ:

Ասաց. - Ես էտոր տը փորժեմ, խի ինչպե՞ս ա, լա՞վ ա:

Օրըմ քա՛շեց, էրկու քա՛շեց, կըռի՛վ ըսկըսավ:

Գյընաց կընգան ասաց. - Կնի՛կ, գի՛ Ես կերթամ, քիւ մոտ չուն մըկա չըմ էկե: Ա՛ռ էնա փարի քյիսեն քյե:

Էրկու քյիսա էտու, մեկ տանտանկ էր, մեկ հըլին էր: Տանտանկ քյիսի պերան պաց էր, հիլինին կոծ ու ուր փանջով մաիրուկ:

Ասաց. - Կնի՛կ, կուզիմ, օր էսա մաիրուկ քյիսից առանց ճըղելու ու քակելու՝ ոսկին տանտըկես մըջ տանտանկ քյիսուն, փանջեն մընա անարատ: Մեկ էլ մեր կըսրախ իմ տըկի ծիուց քա՛շել պիտի տաս, օր մեր ծիուց քուռակ մ'էլի: Ես իմ ծին կը խեծիմ, կերթամ կըռի՛վ:

(Պատմողը վերջեն շարունակեց այնպես, ինչպես նախապես գրված է: Կինը իր շորեր փոխած էրկան քով կերթա և հոն սադրաջե խաչի շընորհիվ կը մնա հղի անկե, անոր կնիք կը գրավե և իր էգ ծին հղի կը կեննե թագավորի ծիուց)¹¹:

¹¹ Ծ. Բ.